

слав, 1904; Последний кошевой Запорожья П. И. Калнышевский // ЛЕУАК. — 1904. — Вып. 1; Православная церковь в Польше и Литве (по Volumina Legum). — Екатеринослав, 1908; Краткие сведения об архиве Самарского Пустынно-Николаевского монастыря // ЛЕУАК. — 1908. — Вып. 4; Материалы для истории церковного устройства на Запорожье: Из архива Екатеринославской духовной консистории // Там же; Преосвященный Феодосий, епископ Екатеринославский и Таганрогский, и его труды по истории Екатеринославщины // Там же. — 1910. — Вып. 6; Документы, относящиеся к истории Екатеринославской духовной семинарии // Там же. — 1912. — Вып. 8; Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений // Там же. — 1913. — Вып. 9; До історії Задунайської Січі // Україна.

1914. — Кн. III; К истории бывших запорожских старшин и козачков // ЛЕУАК. — 1915. — Вып. 10; Запорозький зимівник. — Черкаси, 1918; Дніпрові пороги. — Катеринослав, 1919; Що читати в історії України. — Кам'янець-Подільський, 1919; Катеринослав, 1920; Церковна справа на Україні.

Тернів, 1921; “Устное повествование запорожца Н. Л. Коржа” та його походження і значіння. — Прага, 1925; Аполлон Скальковский як історик Степової України // Науковий ювілейний збірний Українського університету в Празі, присвячений проф. Т. Г. Масарикові. — Прага, 1925. — Ч. I; Церковна анатема на гетьмана

Івана Мазепу // Мазепа. — Варшава, 1938. — Т. 2. — Бібліографія праць Б. містить 114 позицій.

Лит.: Пам'яті професора Василя Біднова. — Прага, 1936; Біднов Василь // ЕУ: Словникова частина. — Львів, 1993. — Т. 1; Мицик Ю. А. Д. І. Яворницький і В. О. Біднов // Великий подвижник. — Дніпропетровськ, 1991; Ульяновський В. І. В. О. Біднов // УІЖ. — 1992. — № 10—11; “Найдорожче для мене зосталося там, коло Вас ...”: Листи Василя Біднова до Дмитра Яворницького / Передм., публ. та коментар Ю. Мицика, С. Абросимової // Київська старовина. — 1993. — № 2; Ульяновська С., Ульяновський В. Автори “Української культури” // Українська культура: Лекції / За ред. Дмитра Антоновича. — К., 1993; Абросимова С. Людина духу та вищих, небуденних вимог: Життя і творчість Василя Біднова // Монастирський острів. — 1994. — № 2; Козленко О. На чужині // Вісник Широчанської районної ради народних депутатів. — 1994. — 5 лип.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 4465, оп. 1, спр. 394—400; ЦДІАЛ, ф. 309, оп. 1, спр. 1092; Дніпропетровський історичний музей. ВР, ф. 10, оп. 1, спр. 955; ф. 23, спр. 65.

Іконографія: фото В. Біднова поч. ХХ ст. // ЕУ: Словникова частина. — Львів, 1993. — Т. 1.

С. В. Абросимова.

БЛЯШІВСЬКИЙ Микола Федотович [Тодотович; крипт. і псевд. — Б., Б. Н., Н. Б.; М. Кня-

жевич, П. Погорянський та ін.; 12 (24).10.1867, м. Умань, тепер Черкас. обл. — 21.04.1926, Київ] — археолог, етнограф, мистецтвознавець, музеєзнавець, культурно-громад. діяч, почесний академік Укр. АМ (1918), дійсний член УАН (1919), один із засновників і перший директор Київ. художньо-промислового і наук. музею (1902—23).

Н. в сім'ї священика. Середню освіту здобув у 2-й київ. гімназії, вищу — на юридичному ф-ті Київ. ун-ту 1887—91 (випускні іспити склав у Новоросійському ун-ті в Одесі 1891), а також у Моск. ун-ті (1892—93) як вільний слухач природничого ф-ту. Захоплювався колекціонуванням предметів старовини, зазнав впливу відомих учених, музейників, краєзнавців, зокрема завідувача Київ. церковно-археологічного музею М. І. Петрова, професорів Київ. ун-ту історика й археолога В. Б. Антоновича, мистецтвознавця А. В. Прахова, проф. Моск. ун-ту антрополога і географа Д. М. Анучіна, членів гуртка київ. нумізматів

С. В. Боділевського, К. В. Болсуновського, О. Ф. Новицького та ін.

Працював у архівах Москви, Варшави (1892—97), що дозволило ввести до наук. обігу досі невідомі матеріали з історії України. Ще у студентські роки (з 1888) почав самостійні археологічні дослідження. Проводив розкопки давньоруських пам'яток на горі Киселівці у Києві, ранньослов'ян. могильника в урочищі Остроня на Волині, дюнных стоянок на узбережжі Дніпра, Зх. Бугу, могильника латенської культури у с. Люшині біля Варшави (1898) та ін. Найзначнішим стало відкриття у 1891—93 на городищі Княжа гора біля Канева літописного міста Родні, де було виявлено цінні знахідки 10—13 ст. З 1888 — співробітник та член редакції часопису "Киевская старина". У 1899 з метою налагодження планових археологічних обстежень на території всієї України, координації зусиль фахівців створив при "Киевской старине" окремий відділ і, відповідно, додаток — "Археологическая летопись Южной России". Згодом він перетворився на самостійний журнал, перше в Україні спеціалізоване наук. періодичне видання, яке редагував і видавав Б. протягом 1903—05. На думку Д. І. Багалія, "Археологическая летопись Южной России" об'єднала археологічні сили країни і відіграла для неї ту саму роль, що й Археологічна комісія для всієї Росії. Б. залучив до видання багато науковців і краєзнавців-аматорів. Особливу наук. вартість мали щорічні огляди археологічних

розкопок. Результатом узагальнення цих матеріалів була програмна стаття Б. "Найближчі завдання археології Півдня Росії", в якій не тільки викладено основні завдання обстеження регіонів України на найближчі роки, а й поставлено низку нових для тогочасної археології проблем.

Під час перебування у Варшаві (1893—97) Б. прийняв пропозицію барона Ф. Р. Штейнгеля очолити роботу по заснуванню його приватного музею у с. Городку на Волині. Розроблена Б. програма цього закладу була першою в історії укр. музеєзнавства спробою наук. підходу до організації музеїв і планування їхньої діяльності. У 1895—1914 Б. майже щороку приїздив до Городка, проводив археологічні й етнографічні обстеження районів Волині, здійснював безпосереднє керівництво музеєм. У 1897—1902 у Києві Б. активно включився у роботу по організації міського музею, яку почало Т-во старожитностей і мистецтв. 19.02.1902 Б. обраний директором Київ. міського музею старожитностей і мистецтв (з 1904 — Київ. художньо-промисловий і наук. музей). Обіймаючи цю посаду майже до кінця життя, Б. проявив себе справжнім подвижником музейної справи, фахівцем високого наук. рівня й організаторських здібностей. Саме завдяки цьому в умовах відсутності постійного фінансування в царській Росії, в тяжкі роки громадян. війни й екон. розрухи музей не тільки вижив, а й набув значення провідного в Україні.

Ще у 1900 Б. розробив програму Київ. музею, в якій обґрунтував його структуру, напрями діяльності й основне завдання — "в пам'ятках подати культурно-історичний образ України, починаючи з передісторії і закінчуючи сучасною добою". Маючи на меті створити "справжній національний музей цілої України", Б. розгорнув активну збиральницьку і дослідницьку роботу, яка набула дійсно всеукр. масштабу. Враховуючи, що археологічний відділ музею було закладено колекцією В. В. Хвойки, Б. зосередив основну увагу на зразках нар. побуту, матеріальної культури, народно-поетичної й худож. творчості. Всього було зібрано бл. 30 тис. експонатів. Нині основна частина колекцій музею входить до складу трьох провідних музейних закладів України — Нац. музею історії України, Нац. худож. музею, Держ. музею укр. нар. декоративного мистецтва.

Б. один з перших обґрунтував право на існування не тільки укр. професійного, а й нар. сел. мистецтва, "мужицьких виробів". З метою популяризації й залучення до музейного зібрання цих пам'яток нац. культури були організовані виставки кустарних промислів (1900, 1906, 1911); ювілейна виставка до 50-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка, експонати якої згодом увійшли до складу Держ. музею Т. Г. Шевченка у Києві. Як організатор і наук. консультант Б. охоче надавав допомогу науковцям і краєзнавцям-аматорам, а також музейним закладам Черніго-

ва, Полтави, Києва, Львова, Рос. музею у Петербурзі — у створенні етнографічного відділу та ін. Б. брав активну участь в роботі Попереднього музейного з'їзду у Москві (1912), де висунув важливі на той час проблеми стосовно соціальних функцій, структури зібрань, фінансування і координації діяльності провінційних музеїв. Б. активно співпрацював із науковцями, діячами культури усєї Росії, закликав до використання загальноєвроп. досвіду у розбудові музейної справи в Україні. Входив до складу багатьох наук., мистецьких і краєзнавчих т-в: київських — церковно-археологічного, старожитностей і мистецтв, Укр. наукового, Історичного Нестора-літописця, охорони пам'яток старовини і мистецтва, грамотності й ін.; Наук. т-ва ім. Шевченка у Львові, Одеського т-ва історії та старожитностей, Т-ва дослідників Волині у Житомирі та ін., а також російських — археологічного, нумізматичного, природознавства, антропології та етнографії при Моск. ун-ті тощо.

Загальний внесок Б. у розвиток укр. музеєзнавства був досить значним як у галузі практичної роботи із заснуванням музейних закладів, підготовки науково обґрунтованих програм їхньої діяльності, так і розробки основних підходів до реорганізації музейної справи країни на наук. засадах.

У 1906 Б. був депутатом I-ї Держ. думи від Київ. губернії, входив до складу укр. думської громади й фракції автономістів-федералістів. Чітка громадсько-політ.

позиція простежувалася упродовж усього життя вченого. Постійний учасник всерос. археологічних з'їздів (у Москві, Вільно, Ризі, Києві, Харкові, Катеринославі), він відмовився від дальшої участі в них на знак протесту проти дискримінації укр. вчених та укр. мови. У квітні 1917 на Всеукраїнському національному конгресі обраний до Центральної Ради.

Одним з важливих напрямів діяльності вченого був пам'яткоохоронний. Б. — один із засновників Київ. т-ва охорони пам'яток старовини і мистецтва (1910), член журі чотирьох іменних міжнар. конкурсів на спорудження пам'ятника Т. Г. Шевченку у Києві (1908—14). Під час Першої світової війни як представник К-ту Південно-Західного фронту Всерос. союзу міст був направлений до Галичини і Буковини з метою урятування пам'яток історії та культури. У 1917—18 — комісар по охороні пам'яток Києва і Київ. губернії, голова ради Центр. к-ту охорони пам'яток старовини і мистецтва в Україні, утвореного Центр. Радою; голова відділу охорони пам'яток старовини і мистецтва Генерального секретарства народної освіти УНР, автор проекту першого закону Укр. республіки про охорону пам'яток історії, культури та мистецтва; голова відділу охорони пам'яток Головного управління мистецтв та нац. культури Укр. держави; член Культурної комісії Укр. мирної делегації на переговорах урядів Укр. держави та РРФСР, що велися в Києві відповідно до ухвал Брестської

угоди; у 1919 — зав. музейного відділу Всеукр. к-ту охорони пам'яток мистецтва і старовини. Брав активну участь у роботі комісії і комітетів з питань збереження і реставрації пам'яток церковної старовини (Андріївської церкви, Софійського собору й ін.), повернення історико-культурних цінностей укр. народу, що у різні роки і з різних причин були вивезені до Росії. Відігравав помітну роль у мистецькому житті України зазначеного періоду. 26.04.1918 обраний почесним академіком Укр. АМ, з 1919 — завідувач етнографічної секції відділу мистецтв Нар. комісаріату освіти. Брав участь в організації Нац. зразкового театру (був його консультантом з мистецько-етнографічних питань). З метою відродження нар. декоративно-ужиткового мистецтва й промислів ще у 1906 заснував і очолив Київ. кустарне т-во. У 1913 був інспектором Київ. художньо-промислових шкіл. Свою останню музейну виставку в 1925 також присвятив традиційним нар. промислам — межигірським виробам, які почав збирати одним із перших в Україні.

Наук. інтереси останнього періоду життя Б. значною мірою зосереджувалися на проблемах археології та праці в УАН—ВУАН. 31.05.1919 став одним з перших академіків УАН по кафедрі укр. археології. Був головою та членом Археол. комітету (1919—23), головою Комісії для складання археол. карти України (1919—20), членом ВУАК (1924—25). У 1925 здійснив свої останні розкопки на посе-

ленні трипільської культури у с. Борисівці (нині Вінницької обл.), які розпочав ще на початку 1900-х років. У науковому доробку вченого понад 300 праць і публікацій, що охоплюють досить широке коло проблем археології, етнографії, мистецтвознавства, нумізматики й ін. галузей знань. Він стояв біля витоків української академічної науки, краєзнавства, пам'яткоохоронної справи. Оцінюючи загальний внесок Б. в історію української культури, М. Грушевський відзначав передусім його плідну діяльність по дослідженню і збереженню укр. побутової старовини й народного мистецтва, а також заснуванню першого національного музею.

Помер 21.04.1926. Згідно із заповітом вченого тіло його було перевезено до Канева і поховано за 2 версти від могили Т. Г. Шевченка на Княжій горі — місцевості, на укр. дослідженню якої Б. присвятив багато років життя.

У 1968 одну з вулиць Ленінгр. р-ну м. Києва було названо його ім'ям. У 1987 встановлено скульптурний пам'ятник у Києві перед будинком Нац. худож. музею та меморіальну дошку у Каневі (скульптор А. Куш).

Тв.: Могильник в ур. Остроля близ г. Заславля Волынской губ. // КС. — 1888. — № 10; Монетные клады Киевской губернии. — К., 1889; Княжа Гора // КС. — 1890. — № 12; Следы первобытного человека на берегах Днепра вблизи Киева // КС. — 1890. — № 4; Каталог украинских древностей коллекции В. В. Тарновского. —

К., 1898; К вопросу о программе Киевского музея древностей и искусства // КС. — 1900. — № 3; Дюнные стоянки неолитической эпохи на берегах реки Западный Буг в среднем его течении // Тр. XI Археологического съезда. — М., 1901; Ближайшие задачи археологии Юга России // КС. — 1903. — № 1; Виставка "Народне мистецтво Буковини і Галичини". — К., 1917; Наші національні скарби. — К., 1918; Справа українського мистецтва. — К., 1918; Виставка українських мистецтв. — К., 1923; Борисівське городище // Трипільська культура на Україні. — К., 1926. — Вип. 1.

Лит.: Багалій Д. І. Записка про наукові праці М. Т. Біляшівського // Записки історико-філол. т-ва ВУАН. — К., 1926. — Кн. IX. — С. 1—10; Вінницький А. М. Т. Біляшівський, його життя та музейна робота. — К., 1926; Грушевський М. М. Ф. Біляшівський: Некролог // Україна. — 1926. — Кн. 2—3. — С. 237—239; Курінний П. Академік М. Т. Біляшівський як археолог. — К., 1926; Щербаківський Д. М. Ф. Біляшівський і українське мистецтво // Записки історико-філол. відділу ВУАН. — 1926. — Кн. 9. — С. 39—40; Мощенко К. Академік М. Біляшівський як музейний робітник // Укр. музей. — К., 1927. — Ч. 1. — С. 3—12; Кілієвич С. Академік М. Ф. Біляшівський — засновник Державного істор. музею УРСР // Архіви України. — 1967. — № 6. — С. 15—21; Бахмат К. П. До століття з дня народження М. Ф. Біляшівського // Археологія. — 1969. — Т. 22. —

С. 241—245; Адаменко А. Г. Матеріали личного архива Н. Ф. Беляшевского // Рукописные фонды ЦНБ им. Вернадского АН УССР. — К., 1989. — С. 18—23; Біляшівський Б. "Наш добрий і певний товариш" // Україна. — 1991. — № 21, 22, 23; Верстюк В., Осташко Т. Діячі Української Центральної Ради: Біографічний довідник. — К., 1998. — С. 68—69.

Архіви: НБУВ. ІР, ф. ХХХІ; Фонди Нац. музею історії України, РД 3925—3935; ЛД 1050—1053.

*В. О. Горбик,
Е. М. Піскова.*

БОБРИНСЬКИЙ Олексій Олександрович (15.05.1852, Петербург — 1927, Ніцца, Франція) — землевласник, промисловець-цукрозаводчик, громад., політ. і держ. діяч, сенатор, археолог і меценат, граф.

Походив з відомого в Україні і Росії аристократичного роду, започаткованого Олексієм Григоровичем Бобринським (1762—1813), позашлюбним сином імператриці Катерини II і графа Григорія Орлова. Онук Олексія Олексійовича Б. (1800—68) — громад. діяча, одного із засновників цукрової промисловості в Україні; син Олександра Олексійовича Б. (1823—1903) — відомого генеалога, петерб. губ. предводителя дворянства. Здобув вищу юрид. освіту в Петерб. ун-ті. З молодих років виявив великий аматорський інтерес до археологічних досліджень, згодом досяг у них професійного рівня. З 1886 як любитель старовини, меценат і здібний організа-